

Herenstraat, Bussum

rapport 4066

Herenstraat, Bussum (gemeente Gooise Meren)

Een Bureauonderzoek

R.M. van der Zee

Colofon

ADC Rapport 4066

Herenstaat, Bussum (gemeente Gooise Meren)
Een Bureauonderzoek

Auteur: R.M. van der Zee

In opdracht van: RPS advies- en ingenieursbureau bv

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 12 mei 2016

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek: definitief

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Autorisatie:
A. Müller

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033-299 81 81
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding en administratieve gegevens	7
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Doelstelling en vraagstelling	8
2.2 Methodiek	8
2.3 Resultaten	9
2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie	13
3 Aanbeveling	14
Literatuur	14
Geraadpleegde websites	15
Lijst van afbeeldingen en tabellen	15

Samenvatting

In opdracht van RPS advies- en ingenieursbureau bv heeft ADC ArcheoProjecten in maart en april 2016 een bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Herenstraat in Bussum, gemeente Gooise Meren. De aanleiding van het onderzoek is de voorgenomen vervanging van de riolering.

Op basis van het bureauonderzoek is een gespecificeerde verwachting opgesteld. Hieruit volgt dat het plangebied landschappelijk gezien is gelegen op een smeltwaterwaaier ten westen de Gooise stuwwal. Uit de vondst van een neolithische scherf blijkt dat het gebied reeds in de Late Prehistorie door de mens bewoond werd. Aangezien in Het Gooi aanwijzingen voor bewoning zijn gevonden die teruggaan tot het Paleolithicum kan oudere bewoning niet worden uitgesloten.

In de 16^e eeuw ontstond ten westen van de historische kern van het huidige Bussum ('Laag-Bussum'), op de kruising van enkele wegen, het buurtschap 'Achterbuurt', dat nauw verbonden was met de Westereng. Onder de huidige bebouwing moet rekening worden gehouden met archeologische sporen gerelateerd aan de boerderijen die hier hebben gestaan.

Aangezien 18^e, 19^e en 20^e-eeuwse kaarten geen wijzigingen laten zien in het wegenpatroon, worden ter plaatse van het plangebied geen overblijfselen van boerderijen verwacht. Dergelijke resten zijn wel buiten het wegtraject, onder de aangrenzende bebouwing, aan te treffen. In het plangebied zelf bestaat een kleine kans op het aantreffen van een oud wegdek in de vorm van een grind- of puinlaag. De kans dat deze sporen nog intact zijn wordt gezien de aanwezigheid van ondergrondse infrastructuur gering geacht. Ook oudere sporen, uit perioden voorafgaand aan de Late Middeleeuwen, zullen vermoedelijk door het graven van kabel- en leidingsleuven niet meer intact zijn.

ADC ArcheoProjecten adviseert om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Afkorting	Tijd in jaren
Nieuwe tijd	NT	1500 - heden
Middeleeuwen:	XME	450 – 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen	LME	1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	VME	450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	ROM	12 voor Chr. – 450 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	ROML	270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	ROMM	70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	ROMV	12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	IJZ	800 – 12 voor Chr.
Late IJzertijd	IJZL	250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM	500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV	800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	BRONS	2000 - 800 voor Chr.
Late Bronstijd	BRONSL	1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	BRONSM	1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV	2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	NEO	5300 – 2000 voor Chr.
Laat-Neolithicum	NEOL	2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	NEOM	4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	NEOV	5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	MESO	8800 – 4900 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	MESOL	6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM	7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV	8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	PALEO	tot 8800 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	PALEOL	35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	PALEOM	300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV	tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding en administratieve gegevens

In opdracht van RPS advies- en ingenieursbureau bv heeft ADC ArcheoProjecten in maart en april 2016 een bureauonderzoek opgesteld voor de locatie Herenstraat in Bussum, gemeente Gooise Meren (afb. 1 en 2). De aanleiding van het onderzoek is de voorgenomen vervanging van de riolering.

Op grond van de Wet op de archeologische monumentenzorg, die onderdeel uitmaakt van de Monumentenwet, moeten archeologische (verwachtings)waarden gewaarborgd zijn in het bestemmingsplan. In het vigerende bestemmingsplan 'Het Spiegel-Prins Hendrik Park 2010'¹, dat op 10 augustus 2011 door de voormalige gemeente Bussum is vastgesteld, wordt verwezen naar Beleidsnota Cultuurhistorie Bussum² uit 2003 (vastgesteld in 2006). Deze nota is in 2014 herzien.³ Volgens de herziene nota rust op het plangebied de dubbelbestemming Waarde Archeologie 3. Deze omvat de oude kern van Bussum met inbegrip van het buurtschap 'Achterbuurt'. Binnen deze zone geldt een onderzoeksplicht bij plannen groter dan 300 m² en bodemingrepen dieper dan 35 cm beneden maaiveld.

Ten behoeve van het verkrijgen van een omgevingsvergunning dient de initiatiefnemer een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.3).⁴ Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Gooise Meren heeft voor zover bekend echter geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Dit onderzoek is dus gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd.

De volgende administratieve gegevens zijn van toepassing:

Oprachtgever:	RPS advies- en ingenieursbureau bv de heer P. Hoekman Postbus 75 4140 AB Leerdam Tel.: 345 - 63 96 96 E-mail: peter.hoekman@rps.nl
Fase AMZ-cyclus:	bureauonderzoek
Aanleiding:	vervanging riolering
Locatie:	Herenstraat (ter hoogte van nummer 55 t/m 99)
Plaats:	Bussum
Gemeente:	Gooise Meren
Provincie:	Noord-Holland
Kadastrale gegevens:	gemeente Bussum E nummer 5748 (gedeeltelijk)
Kaartblad:	25H (1:25.000)
Oppervlakte plangebied	circa 1.300 m ²
Coördinaten:	NW: 139.261 / 476.109 ZO: 139.415 / 476.165 NO: 139.419 / 476.173 ZW: 139.264 / 476.104

¹ http://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.038100002010B002001-/v_NL.IMRO.038100002010B002001-.pdf

² Zaal & Visser-Poldervaart 2003.

³ Nyst & Van Diest 2014.

⁴ SIKB 2013.

Bevoegde overheid met contactgegevens:	Gemeente Gooise Meren Mevrouw J. van Diest Postbus 6000 1400 HA Bussum Tel.: 035 - 207 0000 E-mail: j.vandiest@gooisemeren.nl
Deskundige namens de bevoegde overheid met contactgegevens:	Mw. E. van Rooijen Cultuurcompagnie Noord-Holland Postbus 3043 1801 GA Alkmaar Tel.: 072 – 850 28 32 E-mail: elizavanrooijen@cultuurcompagnie.nl
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	3995223100
ADC-projectcode:	4180096
Auteur:	R.M. van der Zee
Projectmedewerker(s):	n.v.t.
Autorisatie:	A. Müller
Periode van uitvoering:	maart, april en mei 2016
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	http://dx.doi.org/10.17026/dans-zuf-5anc

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?
- Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?

2.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Het bureauonderzoek bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
8. Opstellen gespecificeerde verwachting;
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek;
10. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

De processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan processtap 8, de gespecificeerde verwachting wordt opgesteld. De gespecificeerde verwachting kan worden

beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht, indien relevant weergegeven op een kaart.

De resultaten van processtappen 1 tot en met 8 worden behandeld in de paragrafen 3.1 tot en met 3.5. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het bureauonderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

De beschrijving van de historische en aardwetenschappelijke informatie is gebaseerd op het volgende bronmateriaal:

- Kaart van P.A. Ketelaer uit 1769
- Kadastrale minuut uit 1811-1832
- Grote historische atlas van Nederland, 1:50.000, deel 1 West-Nederland 1839-1859
- Bonnekaarten uit 1881, 1898, 1900, 1903, 1905, 1911, 1922 en 1926
- Topografische kaarten uit 1936-2015
- Geologische overzichtskaart van Nederland 1:600.000
- Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000
- Bodemkaart van Nederland 1:50.000
- Recente luchtfoto's (Google Earth)
- AHN-beelden
- Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)
- Archeologische MonumentenKaart (AMK)
- Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)
- Beleidsnota Cultuurhistorie Bussum herziene versie juni 2014
- Diverse rapporten en websites

2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied, beschrijving huidig gebruik en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied is gelegen binnen de bebouwde kom van Bussum. Het betreft een gedeelte van het wegtraject van de Herenstraat, globaal ter hoogte van de nummers 55 t/m 99, over een lengte van circa 200 m (afb. 1 en 2). De rijbaan en de parkeerstroken zijn voorzien van klinkerbestrating, de trottoirs zijn voorzien van tegels.

In het plangebied heeft zo ver bekend geen milieukundig bodemonderzoek plaatsgevonden.⁵ De milieuhygiënische situatie is derhalve niet bekend.

Aangezien het plangebied een wegtraject binnen de bebouwde kom betreft, moet rekening worden gehouden met diverse kabels en leidingen, waaronder de te vervangen riolering. Dit wordt bevestigd door informatie, die naar aanleiding van een oriëntatieverzoek⁶ is aangeleverd door het Kabels en Leidingen informatiecentrum (KLIC; afb. 3).

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van circa 500 m rondom het plangebied. De begrenzing van deze zone is gebaseerd op het gegeven dat hierbinnen sprake is van voldoende informatie om een uitspraak te doen over de archeologische verwachting die representatief is voor het plangebied.

In het plangebied is de vervanging van de riolering gepland. Een ontwerp van de riolering is nog niet voorhanden.

⁵ <http://www.bodemloket.nl>

⁶ meldingsnummer 16O021383.

De consequentie van de voorgenomen werkzaamheden kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond mogelijk worden aangetast.

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geologische overzichtskaart van Nederland 1:600.000 ⁷	Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden, dekzand (kaartcode: Bx5) Formatie van Drente, Laagpakket van Schaarsbergen; glaciofluviale afzettingen, grof zand en grind (kaartcode: Dr5)
Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 ⁸	niet gekarteerd (bebouwd)
Bodemkaart van Nederland 1:50.000 ⁹	niet gekarteerd (bebouwd)
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) ¹⁰	2,0 – 2,3 m + NAP

Geologie en geomorfologie

Het plangebied bevindt zich ten westen van de Gooise stuwwal die zich vanaf Blaricum, via Hilversum, Baarn en Soest in zuidelijke richting uitstrekt. De stuwwal is in de voorlaatste ijstijd, het Saalien (370.000-130.000 jaar geleden), door het landijs gevormd.¹¹ Ze bestaat uit overwegend grindrijk, fijn en grof zand, dat is afgezet door voorlopers van voornamelijk de Rijn en andere rivieren uit het oosten, die voor de vorming van de stuwwallen hier stroomden. Tijdens en na terugtrekking van het landijs werd door smeltwater materiaal van de stuwwallen naar lagere delen getransporteerd. Aan de voet van de stuwwallen ontstonden zogenoemde smeltwaterwaaiers (sands). Die hieraan gerelateerde fluvioglaciale afzettingen (smeltwaterafzettingen) bestaan uit gelaagd, grindhoudend grof zand. Volgens de huidige lithostratigrafische indeling¹² behoren deze tot het Laagpakket van Schaarsbergen binnen de Formatie van Drente.

De fluvioglaciale afzettingen worden veelal bedekt door een pakket dekzand, een windafzetting uit de laatste ijstijd, het Weichselien.¹³ Dit zand wordt gerekend tot het Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Boxtel.¹⁴ In het Holoceen (11.700 jaar geleden tot heden), het huidige geologische tijdvak dat volgde op het Weichselien, steeg de temperatuur geleidelijk. De begroeiing nam toe en het dekzandrelief werd grotendeels vastgelegd. Onder droge omstandigheden ontstonden in het dekzand zogenoemde podzolbodems (zie bodem).

Bodem

Op de Bodemkaart van Nederland 1:50.000¹⁵ is het plangebied gelegen in een zone die vanwege bebouwing niet gekarteerd is. Het is echter aannemelijk dat de bodem in het plangebied van dezelfde aard is (geweest) als de bodem in de onbebouwde gebieden in het westelijk deel van Bussum. Daarom moet rekening worden gehouden met (resten van) haarpodzolgronden. Deze gronden, zogenoemde 'humuspodzolgronden', worden gevormd in gebieden met diepe grondwaterstanden, hoofdzakelijk op de Gooise stuwwal.¹⁶ De vorming is het resultaat van uitspoeling, verplaatsing en neerslag van organische stof en ijzer- en aluminiumoxiden.

⁷ TNO 2006.

⁸ DLO-Staring Centrum & Rijks Geologische Dienst 1993.

⁹ Stichting voor Bodemkartering 1965a.

¹⁰ <http://www.ahn.nl/pagina/viewer.html>

¹¹ De Mulder et al. 2003.

¹² TNO 2011.

¹³ De Mulder et al. 2003.

¹⁴ TNO 2011.

¹⁵ Stichting voor Bodemkartering 1965a.

¹⁶ De Bakker 1966, Stichting voor Bodemkartering 1965b.

De bovengrond (A-horizont) bestaat uit humeus, zwak lemig, grof zand. Hieronder volgt een humusarme, grijswitte laag (A-horizont).¹⁷ Deze gaat op zijn beurt over in een inspoelingshorizont (B-horizont) gevolgd door bruin-geel grof zand met ijzerhuidjes (C-horizont).

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW), die een landsdekkende classificatie van de trefkans op archeologische resten bevat, is het plangebied gelegen in een zone die niet gekarteerd is. De reden hiervoor is dat vanwege bebouwing hier geen bodemkundige of geologische gegevens voorhanden zijn (afb. 4).¹⁸

Op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) maakt het plangebied geen deel uit van een archeologische terrein (monument). Wel strekt zich op circa 200 m ten oosten van het plangebied een archeologisch terrein uit.¹⁹ Dit betreft de historische kern van Bussum. Als begrenzing is gekozen voor de omvang van de bebouwingsoppervlakte zoals die bestond rond het midden van de 19e eeuw.²⁰ Archeologisch onderzoek van de nog niet verstoorde delen van de kern kunnen belangrijke gegevens en vondsten opleveren over de bewoningsgeschiedenis van het dorp.

Tot op heden is in de dorpskern van Bussum slechts één waarneming geregistreerd in Archis. Hier is tijdens een opgraving aan het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw een scherf aangetroffen die wordt gedateerd in het Neolithicum.²¹ Ter hoogte van deze locatie was eerder een bronzen bijl gevonden.

In het onderzoeksgebied is in Archis een tweetal onderzoeksmeldingen geregistreerd (afb. 4). Voor het terrein van Cacaofabriek Bensdorp, dat zich ten zuidoosten van het plangebied uitstrekt, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd.²² Op grond van de geraadpleegde bronnen werd aan het gebied een lage verwachting voor het aantreffen van sporen en vondsten uit de periode tot en met de Late Middeleeuwen toegekend.²³ Voor resten uit de Nieuwe tijd gold een middelhoge verwachting.

Om de verwachting voor het terrein te toetsen en aan te vullen is een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen uitgevoerd.²⁴ Dit onderzoek liet zien dat de natuurlijke ondergrond uit smeltwaterafzettingen bestaat. Voorts zijn resten van een plaggendek teruggevonden, dat te relateren is aan de periode dat het gebied in gebruik was als bouwland. De meeste boringen lieten echter een verstoring zien tot in de natuurlijke ondergrond (C-horizont), die ter plaatse uit smeltwaterafzettingen bestaat. Dit betekent dat het archeologisch niveau niet meer intact is. Er werden dan ook geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van archeologische waarden en de diepe verstoringen maakten dat de verwachting voor alle archeologische perioden naar laag bijgesteld moest worden.

Voor een terrein aan de Gooibergstraat, dat zich op circa 200 m ten zuidoosten van het plangebied uitstrekt, is een bureaustudie uitgevoerd, dat werd gevolgd een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een gecombineerd verkennend en karterend booronderzoek.²⁵ De resultaten van dit onderzoek zijn niet beschikbaar.

In het plan- en onderzoeksgebied zijn geen gebouwde monumenten aanwezig. Wel grenst het plangebied aan een van rijkswege beschermd dorpsgezicht. Het betreft de villawijk 'Het Spiegel', die deze status per 30 juni 2007 heeft verkregen.

¹⁷ Stichting voor Bodemkartering 1965b.

¹⁸ Deeben 2009.

¹⁹ monument 13.743.

²⁰ Nyst & Van Diest 2013.

²¹ waarneming 22.659.

²² onderzoeksmelding 26.269.

²³ Boreel & Van Kampen 2008.

²⁴ ibid.

²⁵ onderzoeksmelding 23.241.

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Jaartal	Historische situatie
Kaart van P.A. Ketelaer	1769	weg in buurtschap 'Achterbuurt'
Kadastrale minuut (afb. 5) ²⁶	1811-32	idem
Topografische kaart ²⁷	1849	idem
Bonnekaart ²⁸	1881	idem
Bonnekaart ²⁹	1898	idem
Bonnekaart ³⁰	1900	idem
Bonnekaart ³¹	1903	idem
Bonnekaart ³²	1905	weg in woonwijk 'Het Spiegel'
Bonnekaart ³³	1911	idem
Bonnekaart ³⁴	1922	idem
Bonnekaart ³⁵	1929	idem
Topografische kaart ³⁶	1963-2015	idem

Historie

De eerste nederzetting van Bussum is vermoedelijk in de Karolingische tijd (9^e eeuw) ontstaan.³⁷ De locatie van deze nederzetting ('Hoog-Bussum') moet naar alle waarschijnlijkheid niet ter plaatse van het huidige dorp, maar elders gezocht worden. De ontstaansgeschiedenis van het huidige dorp ('Laag-Bussum') gaat terug tot het einde van de 15^e en het begin van de 16^e eeuw.

De eerste bewoners hielden zich bezig met de landbouw, die op gezamenlijk gebruikte gronden, de zogenaamde engen, werd bedreven. Deze bevonden zich ten zuidwesten van het dorp. In het gebied rondom het plangebied strekte zich de 'Westereng' uit.

De huizen lagen overwegend geconcentreerd rond 'De Brink'. Bij de kruising van wegen ontstonden buurtschappen, waaronder 'Achterbuurt' dat vermoedelijk iets jonger is dan de dorpskern van Bussum, maar wel uit de 16e eeuw dateert. Vanaf de Late Middeleeuwen werden de gronden verdeeld tot privé-eigendom. Later werd grond verkocht voor zandwinning.

Na de opening van de Oosterspoorweg in 1874 werd Bussum gemakkelijk bereikbaar voor stedelingen uit het westen en breidde het dorp zich snel uit. Aan het einde van de 19e eeuw stichtten particulieren er villaparken, waaronder Het Spiegel. De wegenstructuur is ontstaan op basis van een aantal radiaal vanuit de kern aangelegde zandpaden en –wegen die het dorp verbond met omliggende dorpen en landbouwgronden. Het oudst bebouwde deel betreft het oorspronkelijke buurtschap Achterbuurt bij de samenkomst van Herenstraat, Meentweg en Spiegelstraat waar destijds alleen enkele boerderijen en woningen van dagloners voorkwamen.

Uit de Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG)³⁸ blijkt dat de oorspronkelijke bebouwing van het buurtschap 'Achterbuurt' is gesloopt en heeft plaatsgemaakt voor recentere bebouwing.

²⁶ Kadaster 1811-1832.

²⁷ Wolters-Noordhoff Atlasproducties 1990.

²⁸ Bureau Militaire Verkenningen 1881.

²⁹ Bureau Militaire Verkenningen 1898.

³⁰ Bureau Militaire Verkenningen 1900.

³¹ Bureau Militaire Verkenningen 1903.

³² Bureau Militaire Verkenningen 1905.

³³ Bureau Militaire Verkenningen 1911.

³⁴ Bureau Militaire Verkenningen 1922.

³⁵ Bureau Militaire Verkenningen 1929.

³⁶ <http://www.topotijdreis.nl>

³⁷ Nyst & Van Diest 2013.

³⁸ <http://code.waag.org/buildings/#52.275,5.1563,16>

Uitgezonderd enkele woonhuizen die uit het vierde kwart van de 19^e eeuw stammen, zijn de huidige woonhuizen hoofdzakelijk in het eerste kwart van de 20^e eeuw gebouwd.

Oude kaarten

Op de oudst geraadpleegde kaart, de kaart van P.A. Ketelaer uit 1769, wordt Bussum weergegeven omringd door een aantal engen. Door het gebied lopen verschillende wegen, onder meer ter plaatse van het plangebied, waar sprake is van een buurtschap.

Het minuutplan van de gemeente Bussum (1832)³⁹ laat een meer gedetailleerd beeld zien van het gebied (afb. 5). Het buurtschap is aangeduid met de toponiem 'Achterbuurt' en bevindt zich daar waar de Herenstraat, Meentweg en Spiegelstraat samenkomen. Het bestaat uit een drietal boerderijen en enkele woonhuizen.

Op topografische kaart uit 1849⁴⁰ en de Bonnekaarten uit 1881, 1898, 1900 en 1903⁴¹ is te zien dat de bebouwing in het gebied geleidelijk toeneemt (afb. 6). Op de Bonnekaart van 1905⁴² hebben de engen plaatsgemaakt voor een villapark, 'Het Spiegel'. Op de Bonnekaarten uit 1911, 1922 en 1926⁴³ en de overige kaarten uit de 20^e en 21^e eeuw⁴⁴ is te zien dat de omvang en de dichtheid van de bebouwing in de loop der tijd toeneemt (afb. 7).

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag "*Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?*" kan als volgt worden beantwoord:

Het plangebied is landschappelijk gezien gelegen op een smeltwaterwaaier ten westen de Gooise stuwwal. Uit de vondst van een neolithische scherf blijkt dat gebied reeds in de Late Prehistorie door de mens bewoond werd. Aangezien in het Gooi aanwijzingen voor bewoning zijn gevonden die teruggaan tot het Paleolithicum kan oudere bewoning niet worden uitgesloten.

In de 16^e eeuw ontstond ten westen van de historische kern van het huidige Bussum ('Laag-Bussum'), op de kruising van enkele wegen, het buurtschap 'Achterbuurt', dat nauw verbonden was met de Westereng. Onder de huidige bebouwing moet rekening worden gehouden met archeologische sporen gerelateerd aan de boerderijen die hier hebben gestaan.

Aangezien 18^e, 19^e en 20^e eeuwse kaarten geen wijzigingen laten zien in het wegenpatroon, worden ter plaatse van het plangebied geen overblijfselen van boerderijen verwacht. Dergelijke resten zijn wel buiten het wegtraject, onder de aangrenzende bebouwing, aan te treffen. In het plangebied zelf bestaat een kleine kans op het aantreffen van een oud wegdek in de vorm van een grind- of puinlaag. De kans dat deze sporen nog intact zijn wordt gezien de aanwezigheid van ondergrondse infrastructuur gering geacht. Ook oudere sporen, uit perioden voorafgaand aan de Late Middeleeuwen, zullen vermoedelijk door het graven van kabel- en leidingsleuven niet meer intact zijn.

De beantwoording van de overige onderzoeksvragen is als volgt:

- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

Het plangebied kan als voldoende onderzocht worden beschouwd.

³⁹ Kadaster 1811-32.

⁴⁰ Wolters-Noordhoff Atlasproducties 1990.

⁴¹ Bureau Militaire Verkenningen 1881, 1898, 1900 en 1903.

⁴² Bureau Militaire Verkenningen 1905.

⁴³ Bureau Militaire Verkenningen 1911, 1922 en 1926.

⁴⁴ <http://www.topotijdreis.nl>

3 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuur

- Bakker, H. de**, 1966: *De subgroepen van het systeem van bodemclassificatie voor Nederland*. In: Boor en Spade XV p. 25-41. Wageningen.
- Boreel, G., & J. van Kampen**, 2008: *Plangebied Bensdorp cacaoafabriek, te Bussum. Archeologisch Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van boringen*. Archeologisch Centrum Vrije Universiteit – Hendrik Brunsting Stichting Zuidnederlandse archeologische notities 141. Amsterdam.
- Bosch, J.H.A.**, 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport NITG 05-043-A).
- Bureau Militaire Verkenningen**, 1881, 1898, 1900, 1903, 1905, 1911, 1922 en 1926: *Ankeveen, blad 387, 1:25.000*.
- Deeben, J.H.C.**, 2009: *Handleiding voor de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden derde generatie. Toelichting op de Globale Archeologische Kaart van het Continentale Plat. Toelichting bij de kaart van Hoog Nederland met afgedekte pleistocene sedimenten*. Amersfoort.
- DLO-Staring Centrum & Rijks Geologische Dienst**, 1993: *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1: 50 000. Blad 24 Zandvoort en Blad 25 Amsterdam*. Wageningen/Haarlem.
- Kadaster**, 1811-32: *Oorspronkelijke aanwijzende tafel de grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, Bussum, Noord Holland, sectie A, blad 02*.
- Mulder, E.F.J. de, Geluk, M.C., Ritsema, I., Westerhoff, W.E. & Wong, T.E.**, 2003: *De Ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.
- Normalisatie-Instituut, Nederlands**, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104*. Delft.
- Nyst, C.L., & J.C. van Diest**, 2013: *Beleidsnota Cultuurhistorie Bussum*. Herziene versie juni 2014.
- SIKB**, 2013: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems*. Gouda.
- Stichting voor Bodemkartering**, 1965a: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50 000. Blad 25 Oost Amsterdam*. Wageningen.
- Stichting voor Bodemkartering**, 1965b: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50 000. Toelichting bij kaartblad 25 Oost Amsterdam*. Wageningen.
- TNO**, 2006: *Geologische overzichtskaart van Nederland 1:600.000*. TNO, Utrecht.
- TNO**, 2011: *Lithostratigrafische Nomenclator van de Ondiepe Ondergrond, versie 2011*.
- Wolters-Noordhoff, Atlasproducties**, 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland, deel 1 West-Nederland 1839-1859*. Groningen.
- Zaal, R.M.G.M. & M. Visser-Poldervaart**, 2003: *Beleidsnota Cultuurhistorie Bussum*. Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland. Wormer.

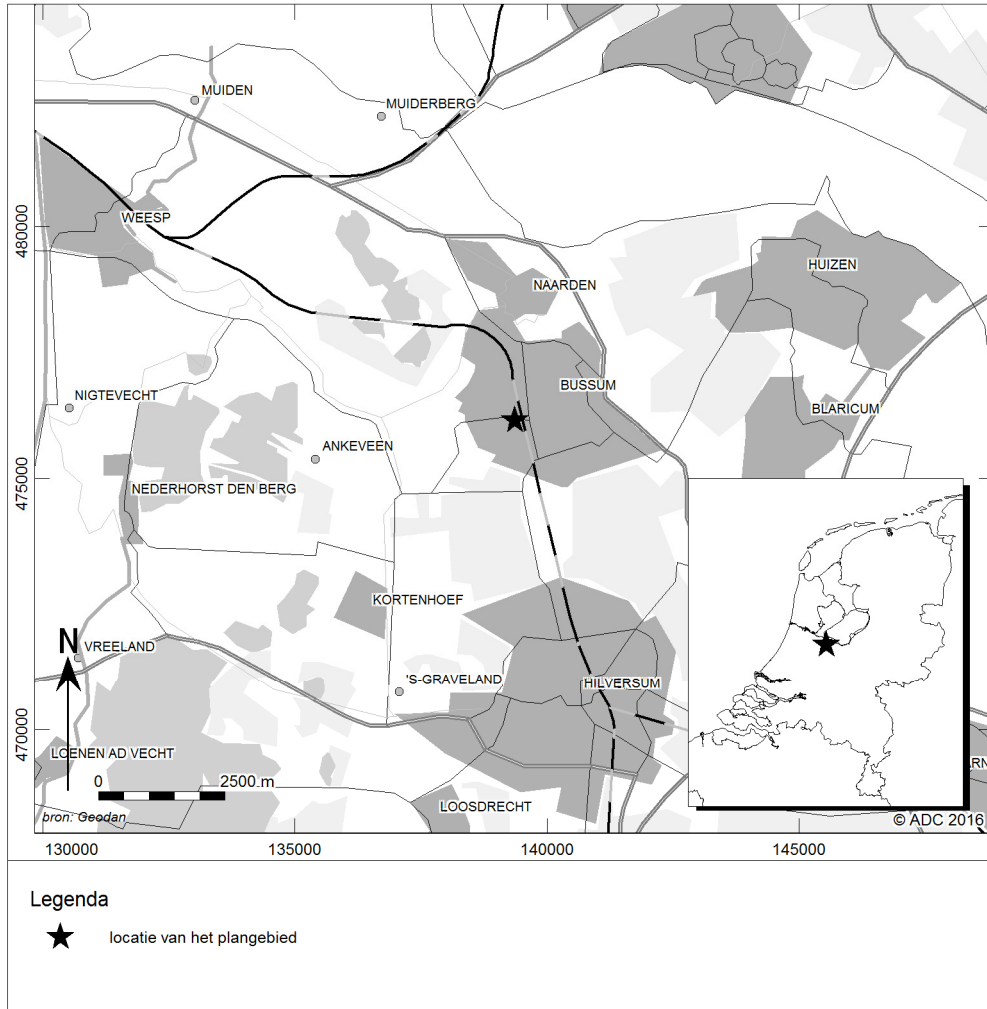
Geraadpleegde websites

<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>
<http://code.waag.org/buildings/#52.275,5.1563,16>
<https://easy.dans.knaw.nl>
<http://www.ahn.nl/pagina/viewer.html>
<http://www.bodemloket.nl>
http://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.038100002010B002001-/v_NL.IMRO.038100002010B002001-.pdf

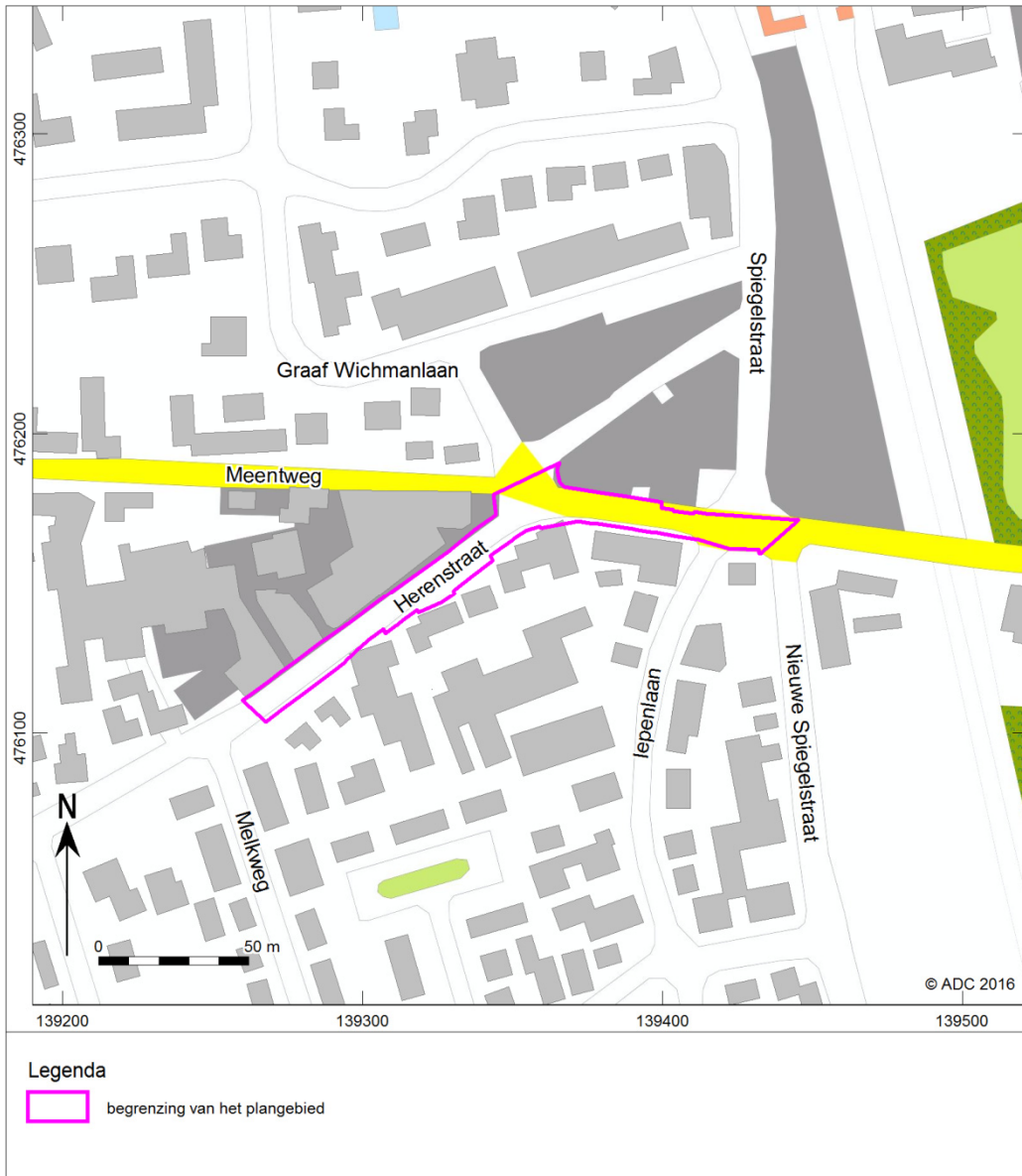
Lijst van afbeeldingen en tabellen

Afb. 1 Locatie van het plangebied
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied
Afb. 3 Overzichtstekening met kabels en leidingen van het KLIC
Afb. 4 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
Afb. 5 Globale ligging van het plangebied op het minuutplan van de gemeente Bussum (1832)
Afb. 6 Plangebied op een uitsnede van de Bonnekaart van 1881
Afb. 7 Plangebied op een uitsnede van de Bonnekaart van 1926

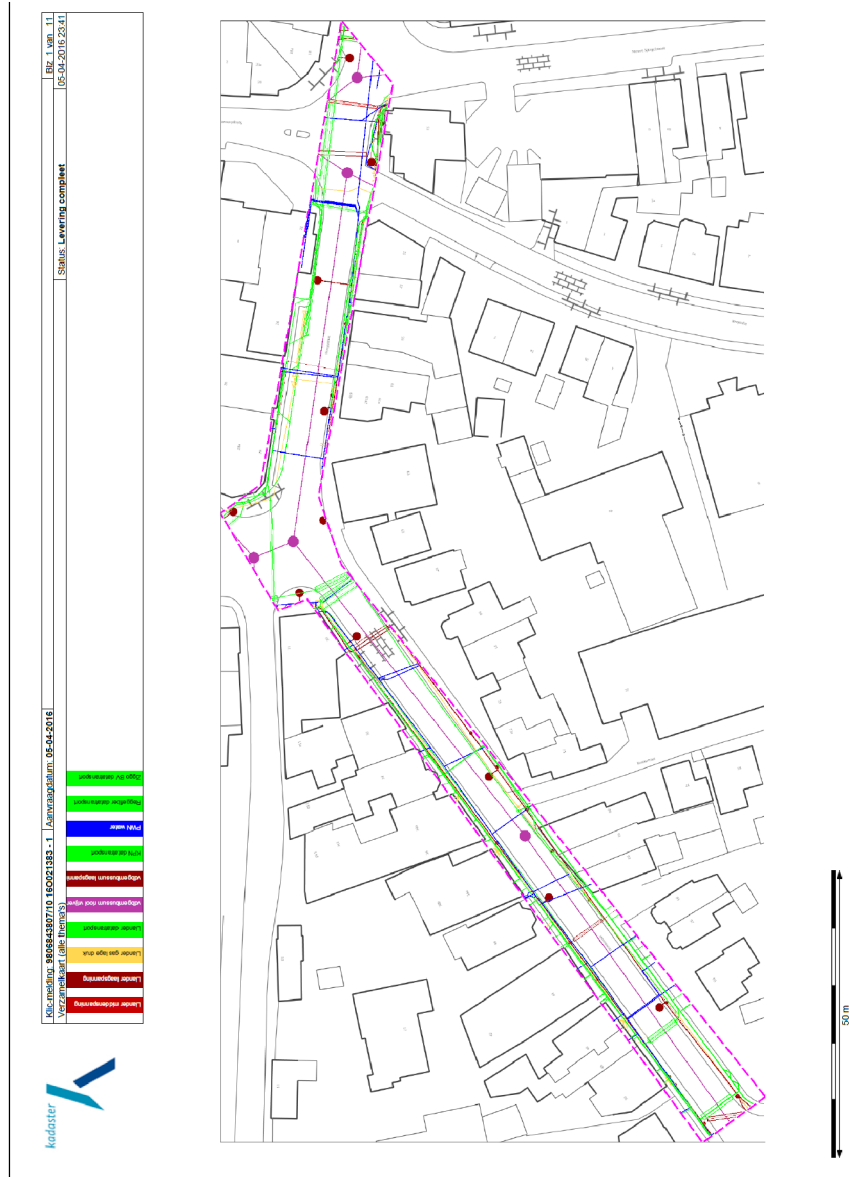
Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

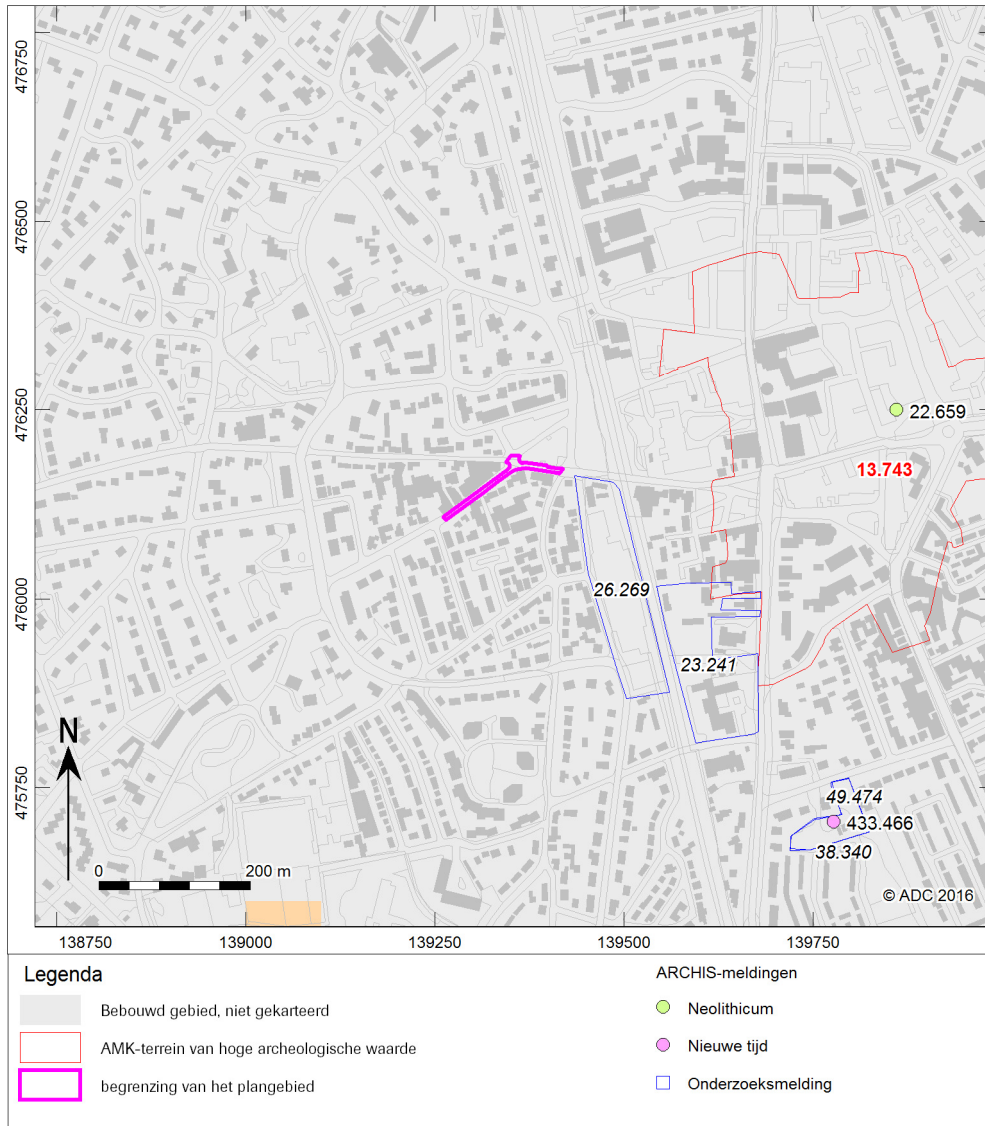
Afb. 1 Locatie van het plangebied

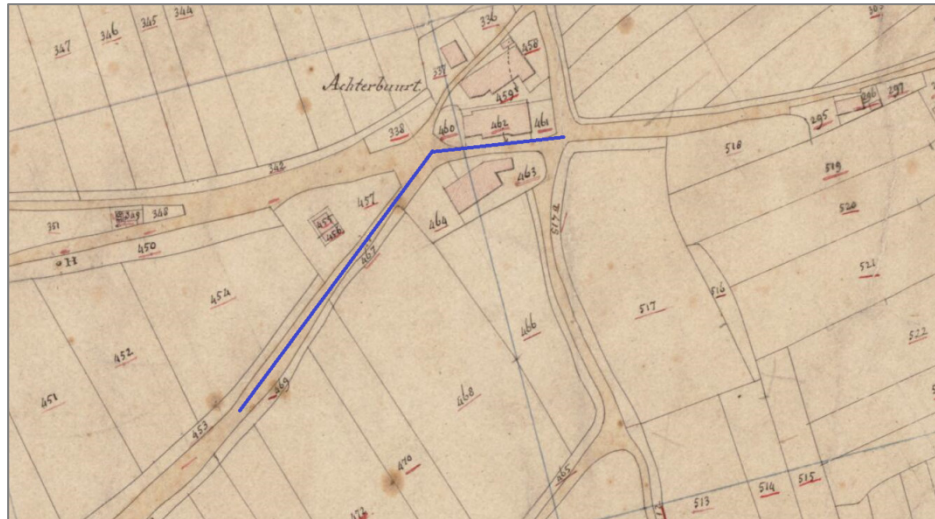
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied

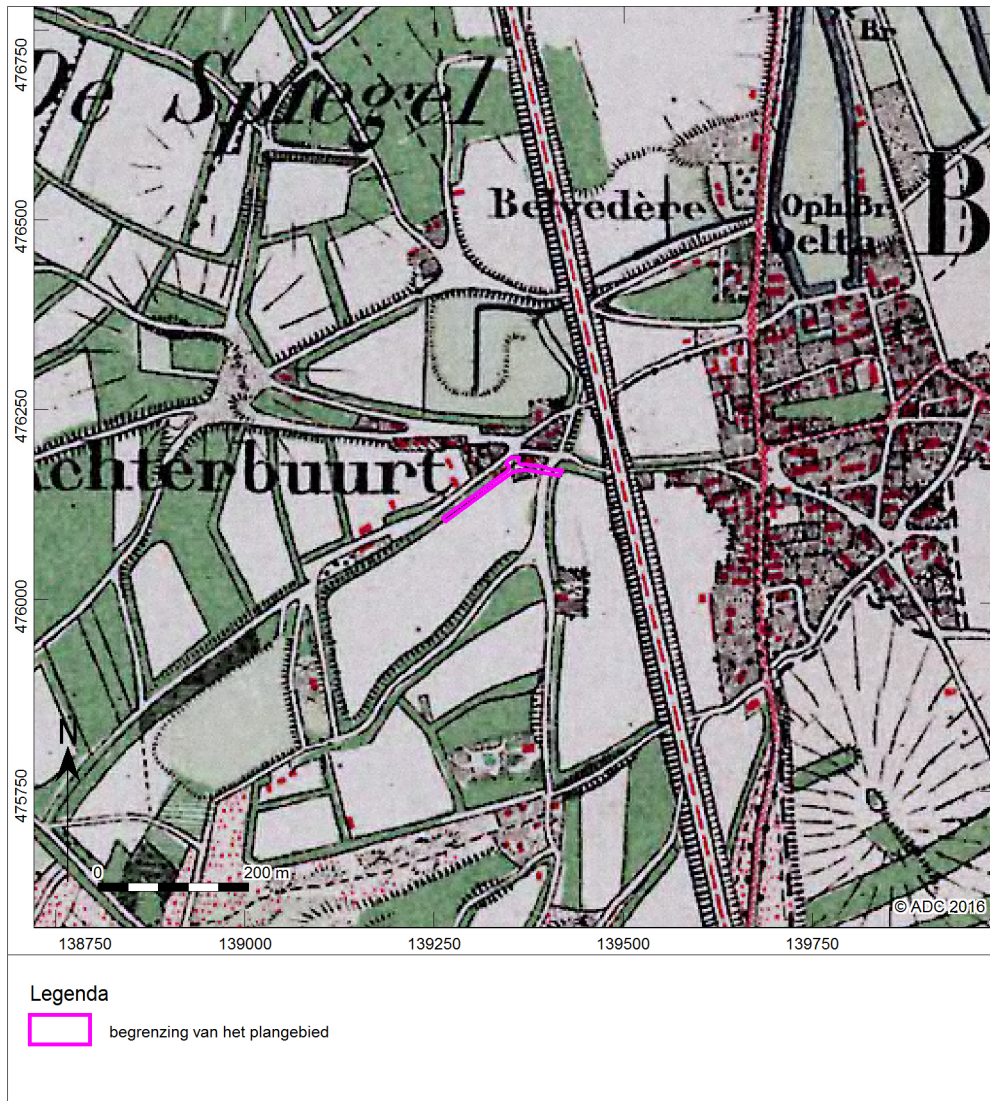
Afb. 3 Overzichtstekening met kabels en leidingen van het KLIC

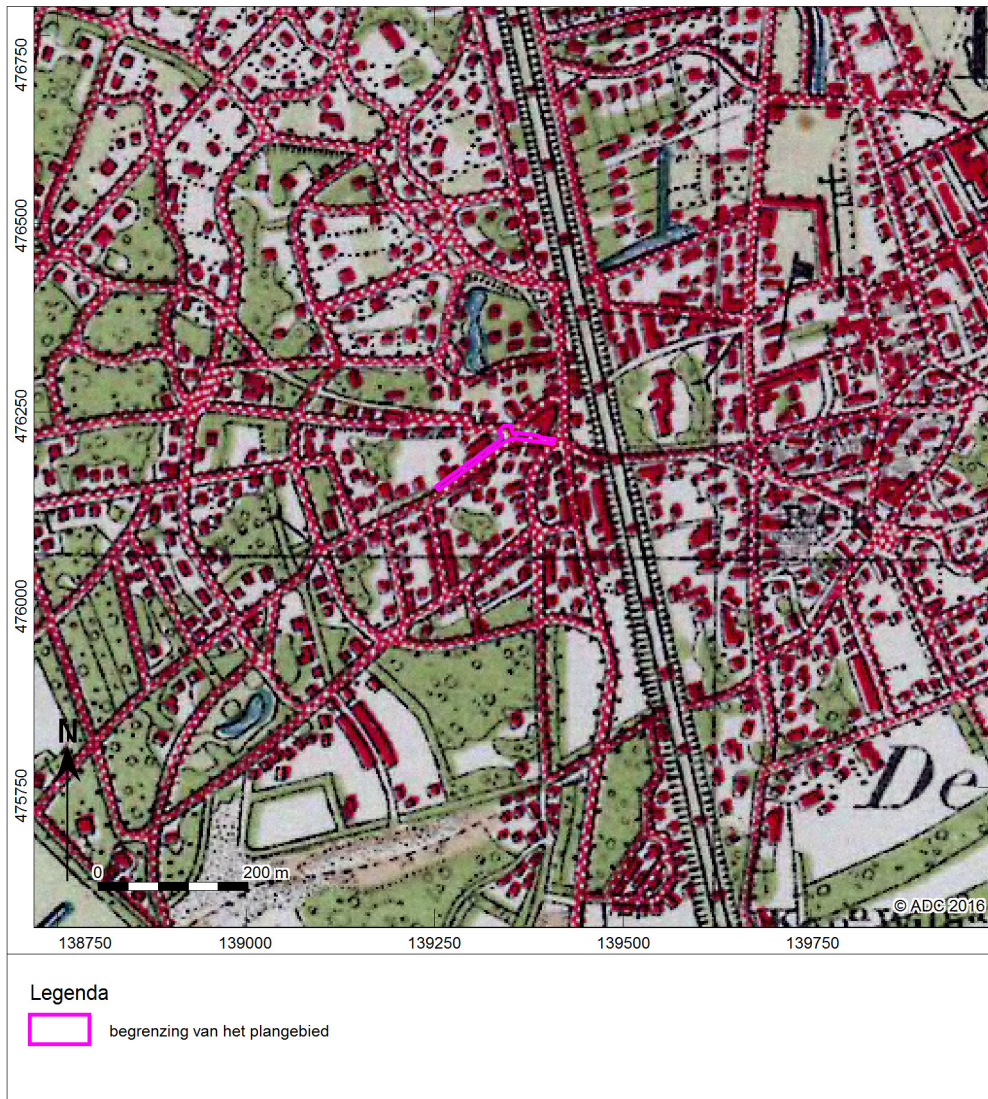
Afb. 4 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

Afb. 5 Globale ligging van het plangebied op het minuutplan van de gemeente Bussum (1832)

Afb. 6 Plangebied op een uitsnede van de Bonnekaart van 1881

Afb. 7 Plangebied op een uitsnede van de Bonnekaart van 1926